

Michał Szubski

Pradziejowe i nowożytnie kopce w krajobrazie kulturowym Równiny Bielskiej

Słowa kluczowe: kopce antropogeniczne, kurhany, mielerze, archeologia krajobrazu, teledetekcja, Równina Bielska, Podlasie

Streszczenie

Kopce usypane przez człowieka najczęściej kojarzone są z kurhanami związanymi z obrzędowością funeralną. Tworzą one stały element wizualny krajobrazu, który przetrwał do dziś, szczególnie na terenach zalesionych, gdzie nie był narażony na destrukcyjną działalność człowieka. Obszary, gdzie powszechnie występują kopce (kurhany), w literaturze przedmiotu pojawia się wręcz określenie „krajobrazu kurhanowego” (*barrow landscape*). Wraz z dynamicznym rozwojem metod teledetekcji, szczególnie z użyciem lotniczego skanowania laserowego, odkryliśmy że forma kopca związana jest nie tylko ze sferą symboliczną, ale też funkcją gospodarczą. Podobne struktury tworzą pozostałości nowożytnych mielerzy, smolarni czy węglarni, które występują równie powszechnie co kopce symboliczne.

Obszar położonej w północno-wschodniej Polsce Równiny Bielskiej w 35% pokryty jest lasami. W jej granicach geograficznych leży Puszcza Białowieska, jeden z najstarszych lasów Europy. Dzięki wyjątkowej ochronie tego obszaru od ponad 500 lat, kopce przetrwały na w Puszczy w wyjątkowo dużej liczbie oraz bardzo dobrym stopniu zachowania. W drodze teledetekcji, przede wszystkim z użyciem lotniczego skanowania laserowego, zidentyfikowałem i zwerifikowałem terenowo 1890 kopców antropogenicznych położonych na całej Równinie Bielskiej. Znaczna większość z nich zlokalizowana jest w Puszczy Białowieskiej. Są one zróżnicowane pod względem morfologii oraz układu przestrzennego.

W pracy podjąłem próbę obiektywnej identyfikacji poszczególnych kopców oraz ich podziału pod względem funkcjonalnym i chronologicznym na typy. Zastosowałem w tym celu metody statystyczne, którymi opisałem obiekty, a następnie podzieliłem je z użyciem analizy skupień. Dodatkowo dzięki dokładnej lokalizacji kopców uzyskałem informacje na temat ich położenia środowiskowego w oparciu o informacje geoprzestrzenne. Dzięki nim spróbowałem stworzyć model „retrodykcyjny”, który ma na celu rekonstrukcję utraconego (w drodze urbanizacji i agraryzacji terenu), przeszłego krajobrazu, w którym powszechnie występowały kopce antropogeniczne. Podstawą do jego wygenerowania były informacje o kopcach z Puszczy Białowieskiej, które mogą tworzyć najbardziej pierwotny krajobraz z kopcami. W wyniku analiz uzyskałem informację o obszarach, gdzie potencjalnie mogły występować kopce w przeszłości na całej Równinie Bielskiej zanim zostały zniszczone przez człowieka.

17.04.2023.

Michał Szubski